

22.2.2011

לכבוד
ח"כ דוד רותם
יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט

הנדון: הצעת כללי לשכת עורכי הדין (אמות מידה למתן סעד משפטי למעוטי אמצעים)

1. תכנית "המשפט בשירות הקהילה" פועלת במסגרת הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, בין היתר, במטרה לקדם נגישות לצדק של אוכלוסיות מוחלשות בישראל. נציגת התכנית אף משתתפת בוועדת החריגים שמונתה על-ידי מחוז ת"א של לשכת עורכי הדין.
2. מתן סיוע משפטי באמצעות לשכת עורכי הדין מהווה ביטוי למחויבות החברתית של עורכי דין להבטיח נגישות לצדק לכלל האוכלוסייה, ולא רק למי שיכול לשלם לעורך-דין שכר טרחה. פעילות פרו-בונו של עורכי דין המוסדרת על-ידי לשכת עורכי הדין מקובלת מאד ברחבי העולם, ואנו רואים בפעילות זו ובאימוצה כחובה בחוק לשכת עורכי הדין חשיבות רבה.
3. בהתייחס לכללים, נעיר בכלליות כי ראוי להרחיב את הפעילות של הלשכה במתן סיוע משפטי ככל שניתן, כך שכל מי שלא יכול לממן עורך-דין תמורת תשלום, יהיה זכאי לסיוע. מסיבה זו ראוי להעלות את הרף שנקבע למתן סיוע משפטי על-ידי הלשכה, שהינו נמוך למדי, ואף המשתכרים למעלה ממנו אינם מסוגלים לממן שכר טרחת עורך-דין. **כך למשל, משפחה עם ילד אחד בה שני בני הזוג עובדים קשה ומרוויחים שכר מינימום, אינה זכאית לסיוע של הלשכה לפי המבחנים המוצעים, בלי התחשבות בהוצאות של אותה משפחה.** מן הראוי שלשכת עורכי הדין תשקיע משאבים נוספים בתכנית "שכר מצווה" באופן שיאפשר לה לטפל ביעילות בפניות המתקבלות, ואף להעלות את רף הזכאות באופן שיאפשר את השגת המטרה של נגישות לצדק בצורה ראויה. גם הרף שנקבע לוועדת החריגים הינו נמוך ביותר (**סביר להניח שאותה משפחה שהבאנו כדוגמה אף לא תוכל לקבל את אישור ועדת החריגים**), ומן הראוי להעלות גם אותו.
4. מעבר להערטנו הכללית, קיימות בהצעה שתי בעיות עיקריות אליהן נתייחס להלן:
 - א. החרגה של נושאים שעשויים להיות רלוונטיים מאד לאוכלוסיות מוחלשות, בלי שניתנה לוועדת חריגים סמכות לאשר ייצוג בהם במקרים המתאימים.
 - ב. הגדרה נוקשה מידי של המונח "הכנסה" באופן שמקשה על התחשבות בהכנסה שלא ניתן להשתמש בה לתשלום שכר טרחה של עורך דין.

החרגה של נושאים בהם לא יינתן סיוע משפטי

5. פרט לעניינים פליליים, שבהם קיים מענה של הסנגוריה הציבורית, ההצעה מחריגה את הנושאים הבאים בסעיף 3: תובעים בתביעות נזיקין, ענייני מסים, הליכים הנוגעים לעסקים (לרבות רישוי עסקים וארנונה), רישום הקניית זכויות במקרקעין או כל פעולה אחרת בקשר לכך.
6. למיטב הבנתנו, המניעים להחרגה הם שניים: א. הימנעות מייצוג בתיקים בהם ניתן לגבות שכר טרחה מותנה בתוצאות. ב. העדר הערכות של לשכת עורכי הדין לתת סיוע בנושאים אלו. עם זאת, בשל הצורך החשוב במתן סיוע בנושאים המוחרגים, נראה לנו ששיקולים אלו אינם מצדיקים החרגה מלאה של התחומים ממתן סיוע לפי הכללים.
7. בהקשר של **תביעות נזיקין**, נראה שהנימוק המרכזי להחרגה הוא האפשרות לגבות שכר טרחה המותנה בתוצאות ההליך, מכיוון שאם הלשכה ערוכה לתת סיוע משפטי לנתבעים בתביעות נזיקין, אין סיבה שלא תהיה ערוכה לתת סיוע לתובעים. אכן בתיקים נזיקיים רבים ניתן לגבות שכר טרחה מותנה, ואין מקום שהלשכה תעניק בהם שירות פרו-בונו, אך קיימים תיקים נזיקיים בהם לא ניתן לגבות שכר טרחה מותנה, ופונה יוותר ללא יכולת לממש את זכויותיו, אם לא יינתן לא ייצוג. המאפיין המרכזי של תיקים אלה הוא נזק בגובה נמוך יחסית ותובעים פוטנציאליים שאינם יכולים להגיש תביעה בעצמם (בשל מגבלות שפה או קשיים אחרים). תביעות כאלה יכולות להיות בעניינים חשובים להגנה על זכויות אדם והרתעה מפני הפרתן, כגון: תביעה בגין אלימות של שוטרים שלא גרמה לנכות, תביעה בגין אפליה בכניסה למקום ציבורי, תביעה בגין מעצר שלא כדין ועוד. אין מניעה להתנות את מתן הסיוע בכך שלא ניתן לנהל את התביעה כנגד שכר מותנה בהצלחה או לאפשר לוועדת החריגים לאשר מתן סיוע בנושא זה במקרים המתאימים.
8. לגבי ההחרגה של **ענייני מסים** – קיימים עניינים רבים בהם אדם יכול להסתבך בענייני מסים ללא שתהיה לו אפשרות כלכלית לשכור עורך דין. הדוגמא המובהקת בה יש אינטרס משמעותי במתן ייצוג לאוכלוסיות מוחלשות הינה מס הכנסה שלילי. בתחום זה, קשה להניח שאדם יוכל לממן שכר טרחה, וסיכויים טובים ששכר הטרחה, אם ישולם, יעלה על הסכום המגיע לו מרשות המסים. אך גם במצב בו עצמאי ניהל עסק זעיר, פשט את הרגל ויש לו חובות לרשות המסים, מן הראוי לאפשר לו לקבל סיוע משפטי. אף אם לשכת עורכי הדין אינה ערוכה כעת לתת סיוע בתחום זה, הרי לא צפוי שהערכות למתן סיוע בתחום תהיה יותר מידי מורכבת. ישנם עורכי דין רבים העוסקים בתחום המסים, ולבטח יימצאו מתנדבים בקרבם שיסכימו לסייע לאוכלוסיות מוחלשות בתחום. בהקשר של מס הכנסה שלילי, ניתן גם לערוך הכשרה ממוקדת בנושא לעורכי דין מתנדבים העוסקים בתחומים אחרים ולהכשירם לתת סיוע בתחום. על-מנת לתת לשכת עורכי הדין זמן להיערך, ניתן לקבוע שהלשכה תחל לתת סיוע משפטי בנושא זה במועד מאוחר יותר. אפשרות אחרת היא לתת לוועדת החריגים סמכות לאשר מתן סיוע במקרים המתאימים, בהתחשב בזמינות עורכי הדין המתנדבים.
9. ההחרגה של **הליכים הנוגעים לעסקים** – החרגה זו מתעלמת מגישה המקובלת בעולם, לפיה סיוע משפטי לאוכלוסיות מוחלשות אינו מוגבל רק לסיוע בהיחלצות מהסתבכויות

משפטיות, אלא בסיוע המאפשר היחלצות מעוני בדרך של הקמת עסק זעיר.¹ סיוע פרו-
בונו בתחום של פיתוח כלכלי ויזמות עסקית זעירה מקובל ברחבי העולם, ומהווה פתרון
אפקטיבי לבעיות של עוני. סיוע לעסק זעיר בשלביו הראשונים יכול אף לאפשר פרנסה
לעורכי דין בליווי העסק בהמשך הדרך. אף בתחום זה ניתן לאתר עורכי דין רבים
העוסקים בתחום המסחרי, שכיום אין להם אפשרות של ממש להתנדב בתכנית "שכר
מצווה" ויוכלו לתרום רבות להקמת עסקים זעירים. אין סיבה להחריג תחום זה לחלוטין.
על-מנת לאפשר הערכות של הלשכה, ניתן כאמור לעיל לקבוע מועד תחולה נדחה למתן
סיוע בתחום זה.

10. **רישום הקניית זכויות במקרקעין** – אף בתחום זה ניתן לחשוב על מקרים בהם אדם
יזדקק לסיוע משפטי ולא יוכל לממן שכר טרחת עורך דין. דוגמא אפשרית היא הסדרת
רישום בטאבו של זכויות על דירת מגורים שהוקנו בעקבות ירושה או גירושין. דוגמא
אחרת היא מקרה של דייר בדוור ציבורי שרכש את הדירה שבה הוא מתגורר, וצריך סיוע
ברישום זכויותיו. גם בתחום זה יש פעילות ענפה בעולם של עריכת דין פרו-בונו לפיתוח
כלכלי של דיור בר-השגה לאוכלוסיות מוחלשות, ולא ראוי לחסום את הדרך לסיוע של
לשכת עורכי הדין בתחומים אלה. אף בתחום זה פועלים עורכי דין רבים שיכולים לסייע.
על-מנת למנוע מצב בו ייעשה שימוש בסיוע בתחום זה במקרים שאינם מתאימים, ניתן
להקנות לוועדת החריגים סמכות לאשר מתן סיוע במקרים המצדיקים זאת.

הגדרת המונח "הכנסה"

11. "הכנסה" מוגדרת בכללים תוך הפניה לתקנות הסיוע המשפטי כהכנסה לפי פקודת מס
הכנסה, למעט קצבת ילדים וקצבת נכות. קיימים מקרים בהם הכנסתו של אדם הינה
מעל הרף הנמוך שנקבע למתן סיוע, אך בפועל הוא לא יכול לעשות שימוש בהכנסה על
מנת לשלם שכר טרחה לעורך דין. כך למשל, כאשר חלק גדול ממשכורתו מעוקל לצורך
תשלום חובות. אפשרות נוספת שנתקלנו בה בוועדת החריגים היא כאשר לאדם יש
משכורת ברוטו גבוהה באופן משמעותי ממשכורתו נטו בשל זקיפת הכנסה בשל רכב,
המשמש בעיקר לצרכי עבודה. דוגמא נוספת היא הוצאות לא צפויות בשל מצב רפואי
קשה. גם ברכוש שאינו ניתן למימוש, בהיותו מעוקל, למשל, לא תמיד נכון להתחשב.
12. חשוב שהכללים יאפשרו לוועדת החריגים לחרוג מהתנאים הקבועים בסעיפים קטנים
4(ב)(1) ו-2) במקרים בהם מדובר בהכנסה שאינה פנויה או ברכוש שאינו ניתן למימוש,
כך שלא ניתן לעשות בהם שימוש לצורך תשלום שכר טרחת עורכי דין.

13. נשמח להבהיר את הערותינו ככל שנדרש במהלך הדיון בכללים המוצעים.

בכבוד רב,

אלה אלון, עו"ד

¹ מיכל אהרוני, גליה פיט "ממאבקי זכויות להעצמה כלכלית", משפט, חברה ותרבות: העצמה במשפט (2008).